

Всннiкова В. В.,
аспірант кафедри трудового права Національного
університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»
(м. Харків, Україна)

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЯК ПІДГРУНТЯ ГАРАНТІЙ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Поширення глобалізаційних процесів, бажання України вступити в Європейський Союз та привести національне законодавство у відповідність з міжнародно-правовими стандартами ставить на порядок денний питання підвищення ролі міжнародного співробітництва і, відповідно, міжнародно-правових стандартів прав і свобод людини і громадянина, зокрема у сфері соціального захисту. Це обумовлює актуальність проблеми міжнародно-правових стандартів права на соціальний захист та їх імплементації в національне законодавство.

Даною проблематикою займалось широке коло вчених, зокрема, М. І. Абдулаєв, В. Я. Буряк, М. В. Вітрук, В. А. Іваненко, О. О. Лукашкова, І. А. Ледях, О. Є. Мачульська, Б. Л. Назаров, А. Ф. Нікітін, І. М. Панкевич, П. Д. Пилипенко, С. М. Прилипо, П. М. Рабінович, В. А. Рудик, І. М. Сирота, О. В. Скрипнюк, Є. А. Флейшиц, М. І. Хавронюк, В. М. Андрійів, Н. Б. Болотіна, Г. І. Чанишева та інші.

Узагальнюючи наявні на сьогоднішній день наукові позиції, міжнародно-правові стандарти права на соціальний захист можна визначити як закріплені у міжнародних актах і документах принципи та норми, які фіксують мінімально необхідний або бажаний зміст і обсяг соціальних прав людини, зумовлювані досягнутим рівнем соціального розвитку та його динамікою, а також встановлюють позитивні обов'язки держав щодо їх забезпечення, охорони й захисту та передбачають за їх порушення санкції політико-юридичного чи політичного характеру.

В свою чергу міжнародно-правові принципи та норми містяться у міжнародних договорах (договорах, угодах, конвенціях, пактах, протоколах та ін.), міжнародних звичаях, рішеннях міжнародних організацій, загальних принципах права, які визнає міжнародним співтовариством, а також судових рішеннях (пре-

цедентах) і наукових поглядах найбільш кваліфікованих фахівців права.

У вітчизняному законодавстві положення про міжнародні договори закріплені на найвищому законодавчому рівні. Так, у ст. 9 Основного Закону України зазначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції, можливе лише після внесення відповідних змін до Основного закону.

Конституційні положення про те, що ратифіковані Верховною Радою України міжнародні договори є частиною національного законодавства України, закріплені в ст. 2 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування (14 січня 1998 р.), ст. 4 Закону України від 23 вересня 1999 р. «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», ст. 3 Закону України від 2 березня 2000 р. «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», ст. 3 Закону України від 11 січня 2001 р. «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням», ст. 4 Закону України від 9 липня 2003 р. «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Таким чином, українське законодавство ратифіковані міжнародні договори однозначно відносить до форм національного права.

Якщо вести мову про роль міжнародних договорів, то варто зазначити, що дані міжнародні акти безпосередньо не регулюють суспільних відносин у сфері соціального забезпечення і захисту українського населення, але визначають тенденції і спрямованість розвитку національного законодавства, мінімальні види і норми матеріального забезпечення, яких добровільно дотримується держава. Проекти соціальних законів проходять спеціальну експертизу на відповідність міжнародним стандартам. у вітчизняному законодавстві можна знайти багато норм, які запозичені з міжнародних договорів, що ще не стали обов'язковими для України.

Міжнародні стандарти права на соціальний захист містяться також у судових рішеннях (прецедентах). Для України найбільше значення має судова практика Європейського суду з прав людини. Як приклад можна навести таку категорію соціальних справ,

як справи за позовами фізичних осіб до Управління пенсійного фонду України про зобов'язання останнього нарахувати та виплатити надбавку до пенсії, передбачену ст. 6 Закону «Про соціальний захист дітей війни», у розмірі, встановленому ч. 1 ст. 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (30% мінімальної пенсії за віком), при розгляді яких українські суди задовольняють позовні вимоги, застосовуючи положення Конвенції про захист прав та основоположних свобод та правові позиції Європейського суду з прав людини. Тож, як бачимо, рішення Європейського суду з прав людини є орієнтиром при розгляді справ національними судами

Окремою серйозною проблемою є реалізація міжнародно-правових гарантій і зобов'язань України в національному законодавстві. у переважній більшості випадків закони з питань ратифікації міжнародних договорів приймаються без одночасного прийняття нових або внесення змін до чинних законів України, що впливають з цих договорів. Не є поширеною і практика ухвалення комплексу державних заходів щодо виконання міжнародних договорів у сфері реалізації соціальних прав. Держава також не здійснює постійного системного моніторингу виконання взятих нею міжнародно-правових зобов'язань у соціальній сфері.

Судова практика, що базується на міжнародних угодах, не є надто поширеною. Таким чином має місце в основному декларативне приєднання України до європейської системи соціальних стандартів. Відмова України визнати формально (п шляхом ратифікації) частини європейських прав у соціальній сфері, зокрема, ряду положень Європейської соціальної хартії (переглянутої), може стати значною перешкодою на шляху до подальшої інтеграції України в Європейський Союз. Застосування Україною елементів Європейської моделі принципів у соціальній сфері залежить від вирішення цих проблем на національному рівні.

Проаналізувавши міжнародні стандарти, можна виокремити такі основні принципи соціальної сфери: принцип верховенства права; принцип законності; принцип справедливості; принцип прозорості (гласності); принцип поєднання інтересів особи і суспільства; принцип оперативності; принцип уніфікації та диференціації. Особливо важливим є принцип верховенства права, якому приділяють велику увагу як вітчизняні так і зарубіжні фахівці. Він означає, що не держава створює право, а навпаки, право є основою організації і життєдіяльності держави в особі її органів

і посадових осіб, інших організацій. Звідси випливає твердження про те, що не держава надає права і свободи людині, а народ створює право щоб, насамперед, обмежити ним державну владу. Даний принцип підпорядковує державу громадянському суспільству, яке за умови його реальності саме вирішує питання про форму, зміст і соціальне призначення держави. На наш погляд, цей принцип повинен всебічно відбиватися у соціальній сфері. Слід зазначити, що втілення міжнародних стандартів в законодавство України є стратегічним напрямком, щодо підвищення гарантій реалізації конституційного права на соціальний захист.

Гіриш О. О.,
аспірант кафедри трудового, аграрного та екологічного права
юридичного факультету Львівського національного університету
імені Івана Франка (м. Львів, Україна)

СТРАХОВІ СОЦІАЛЬНІ ФОНДИ ЯК ЗОБОВ'ЯЗАНІ СУБ'ЕКТИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ

У науці права соціального забезпечення учасниками відповідних правовідносин називають суб'єктів, які мають право на соціальне забезпечення та суб'єктів, які зобов'язані таке забезпечення надати. О.І. Кульчицька, аналізуючи правове становище суб'єктів соціального забезпечення, залежно від змісту їх прав та обов'язків, виділяє суб'єктів права на соціальне забезпечення; суб'єктів, які надають таке забезпечення, та суб'єктів, які сприяють в отриманні соціального забезпечення. Відповідно до висновків вченої, метою діяльності суб'єктів, які надають соціальне забезпечення, і тих, які сприяють його отриманню, є забезпечення реалізації права на соціальне забезпечення.

Серед суб'єктів, що надають соціальне забезпечення (у т. ч. і соціальне обслуговування) представники галузевої науки (В.Я. Бурак, М.І. Іншин, Л.І. Лазор, С.М. Прилишко, С.М. Синчук, Б.І. Сташків, О.М. Ярошенко) виділяють фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування (Пенсійний фонд України; Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України; Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності; Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття).